

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, kwiecień 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/35/2011

MATERIALNY WYMIAR

ŻYCIA RODZIN

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

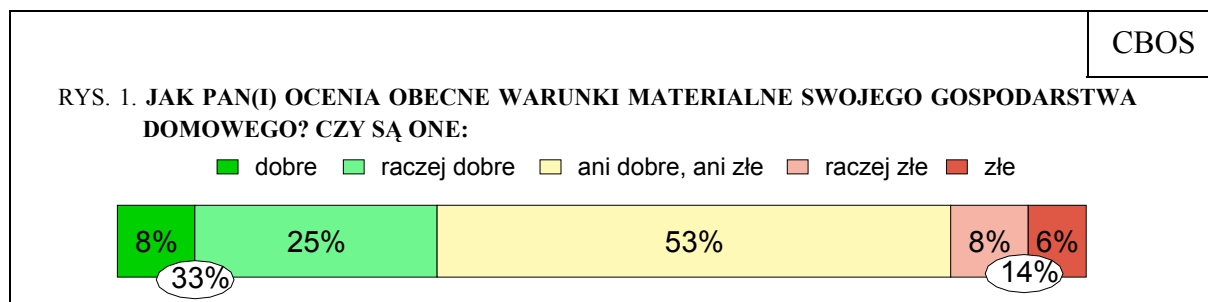
Od wielu lat regularnie badamy opinie respondentów na temat sytuacji finansowej ich rodzin, a także przewidywania w tym zakresie na najbliższe dwanaście miesięcy. Dzięki temu możemy uchwycić zmiany, jakie dokonują się w ekonomicznym wymiarze życia społeczeństwa polskiego. Uzyskane wyniki co miesiąc ukazują się w komunikacie dotyczącym nastrojów społecznych¹. Aby lepiej uchwycić rzeczywistą sytuację finansową Polaków, mniej więcej raz do roku pod koniec pierwszego kwartału pytamy respondentów również o sposoby gospodarowania pieniędzmi w ich gospodarstwach domowych, ewentualne zagrożenie biedą, kłopoty finansowe ich rodzin, a także realizację podstawowych potrzeb społecznych. Wyniki tegorocznych badań wskazują, że pod względem materialnym polskim rodzinom żyje się gorzej niż przed rokiem. Zdecydowanie rzadziej Polacy oceniają swoje warunki materialne jako dobre, częściej natomiast martwią się o swoją przyszłość finansową.

WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH

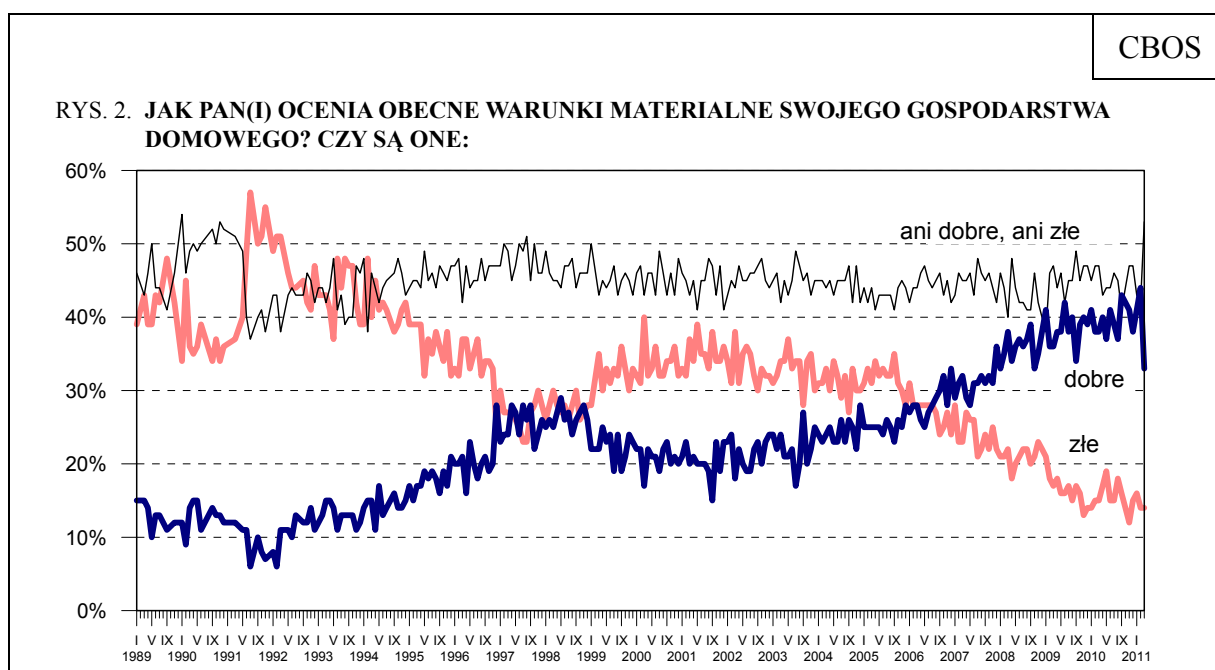
Z naszego marcowego sondażu² wynika, że co trzeci Polak (33%) ocenia warunki materialne swojego gospodarstwa domowego jako dobre, co siódmy zaś (14%) jako złe. Ponad połowa ankietowanych (53%) uznaje je za przeciętne (*ani dobre, ani złe*). Jak widać, ponad dwukrotnie więcej jest respondentów zadowolonych z kondycji materialnej swojej rodziny niż niezadowolonych.

¹ Zob. komunikat CBOS „Pogorszenie nastrojów społecznych”, marzec 2011 (oprac. M. Feliksiak).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (250) przeprowadzono w dniach 3–9 marca 2011 roku na liczącej 950 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych największy odsetek Polaków uznaje warunki materialne swoich gospodarstw domowych za przeciętne, a proporcje opinii pozytywnych i negatywnych wciąż ulegają zmianie. Do połowy 1996 roku notowaliśmy znaczną przewagę ocen złych nad dobrymi, która w następnych latach stopniała, a odsetki opinii pozytywnych i negatywnych się wyrównały. Od 1999 roku nastąpiło wyraźne pogorszenie subiektywnych ocen warunków materialnych gospodarstw domowych, które utrzymało się do drugiej połowy 2005 roku. Od września 2006 roku obserwowaliśmy wyraźną poprawę ocen – opinie pozytywne zaczęły wyraźnie dominować nad negatywnymi. Tendencja wzrostowa, z niewielkimi wahaniami, utrzymała się aż do dzisiaj i nie uległa zahamowaniu nawet wobec pogorszenia sytuacji gospodarczej w kraju. Należy jednak zaznaczyć, że w marcu znacząco ubyło respondentów zadowolonych z sytuacji materialnej swojej rodziny (spadek od lutego o 11 punktów, do 33%), o tyle samo natomiast wzrósł odsetek tych, którzy postrzegają ją jako przeciętną (o 11 punktów, do 53%).

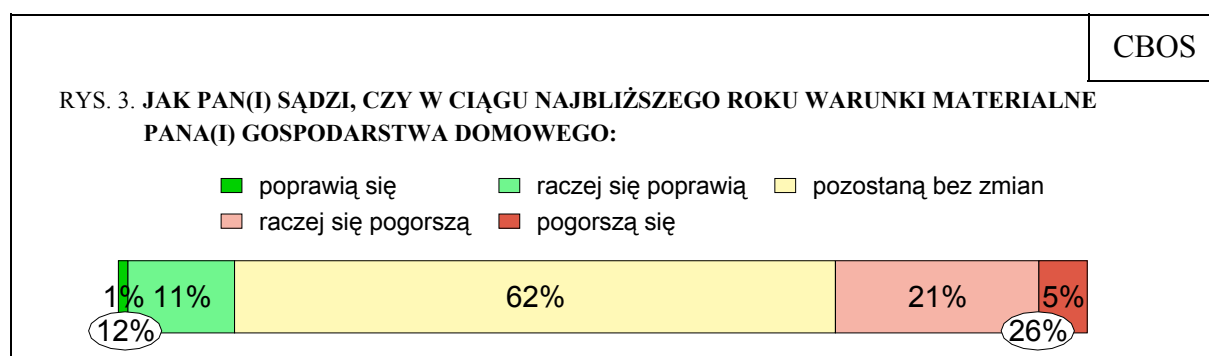
Do marca 1992 roku pytanie brzmiało: „Jak ocenia Pan(i) swoje (rodziny) obecne warunki materialne?”, a środkową kategorią skali było „średnie, przeciętne”

Tabela 1

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	2010										2011		
	w procentach												
– dobre	38	40	37	41	39	37	43	42	41	38	41	44	33
– ani dobre, ani złe	47	43	44	44	46	45	41	44	47	47	43	42	53
– złe	15	17	19	15	15	18	16	14	12	15	16	14	14

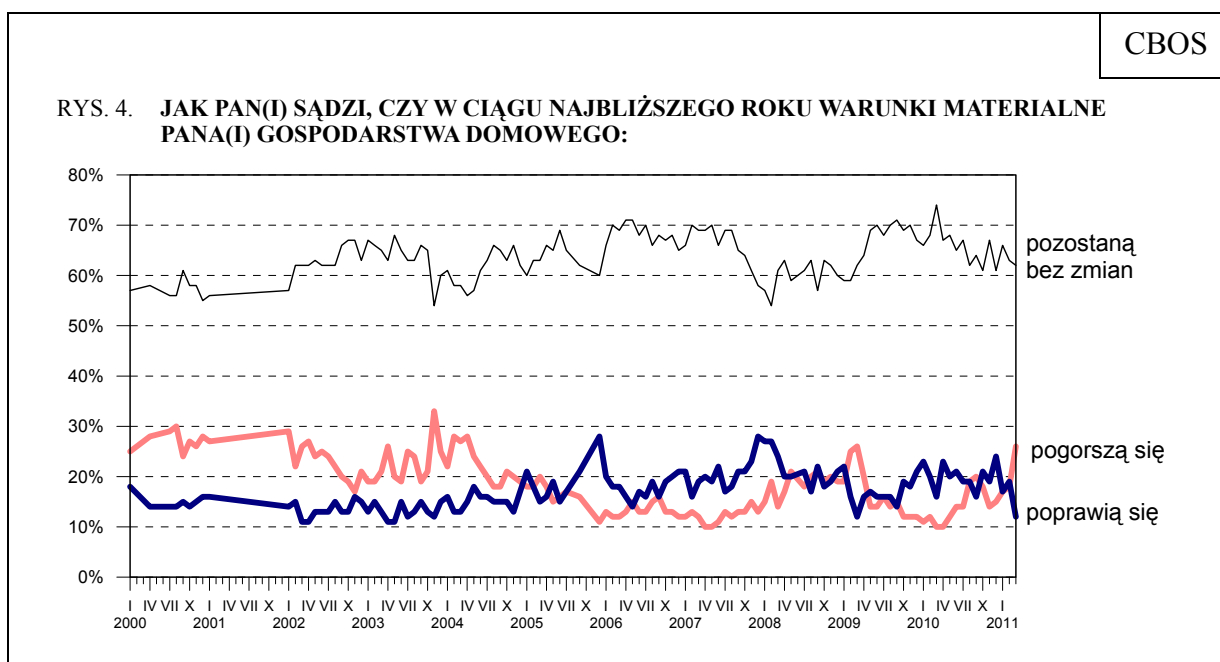
Stopień zadowolenia z warunków materialnych jest silnie zróżnicowany społecznie (zob. tabele aneksowe). Najlepiej oceniają je ludzie młodzi (od 18 do 34 roku życia) i wykształceni, a także – co oczywiste – osoby o najwyższych dochodach *per capita*. Ponadto zadowolenie z własnej sytuacji materialnej relatywnie częściej od innych deklarują przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem, pracownicy administracyjno-biurowi, pracownicy usług oraz uczniowie i studenci. Im niższe dochody na osobę w rodzinie i niższy poziom wykształcenia badanych, tym gorsze subiektywne oceny własnych warunków materialnych. Negatywnie oceniają je przede wszystkim renciści, bezrobotni i robotnicy niewykwalifikowani.

Obecnie większość badanych (62%) uważa, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne ich rodzin pozostaną bez zmian. Co ósmy respondent (12%) oczekuje poprawy, natomiast co czwarty (26%) spodziewa się pogorszenia w tym względzie.

Od stycznia 2000 roku, czyli od czasu, kiedy zaczęliśmy badać tę kwestię, niezmiennie największa grupa badanych jest przekonana o stabilności warunków materialnych swoich gospodarstw domowych. Zmianie ulegają natomiast proporcje osób spodziewających się poprawy i przewidujących pogorszenie. Największy wzrost optymizmu wśród Polaków odnotowaliśmy w drugiej połowie 2005 roku, kiedy respondentów spodziewających się poprawy było niemal trzykrotnie więcej niż przewidujących

pogorszenie. Przewaga odpowiedzi pozytywnych nad negatywnymi utrzymała się do pierwszego kwartału 2008 roku, kiedy to nastąpiło ich zrównanie. Na początku 2009 roku znacznie więcej było pesymistów niż optymistów. Sytuacja ta trwała jednak tylko kwartał, po czym dysproporcje między nimi zmały, a liczba osób uważających, że najbliższy rok będzie dla nich niekorzystny, zaczęła spadać. W sierpniu ubiegłego roku po raz kolejny zrównały się odsetki osób spodziewających się pogorszenia i oczekujących poprawy, miesiąc później zaś więcej było pesymistów. Zdecydowanie największe pogorszenie nastąpiło jednak w marcu tego roku. Obecne wyniki są dokładnie takie same jak przed dwoma laty.

Pominięto „trudno powiedzieć”

Tabela 2

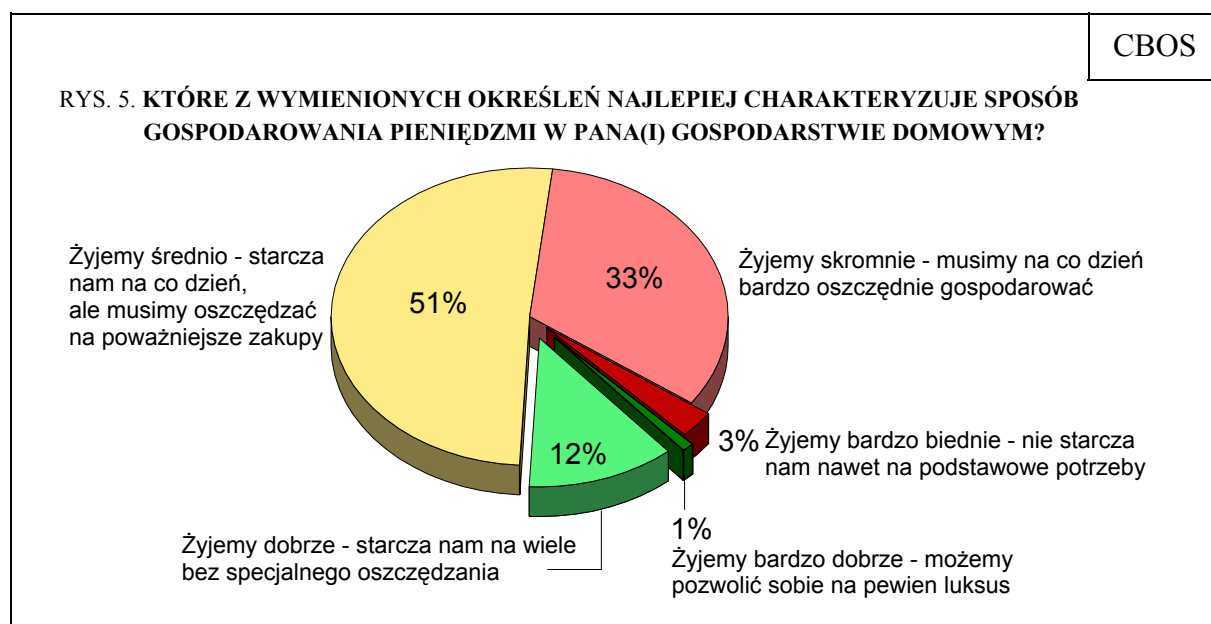
Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	2010										2011		
	w procentach												
– poprawią się	16	23	20	21	19	19	16	21	19	24	17	19	12
– pozostaną bez zmian	74	67	68	65	67	62	64	61	67	61	66	63	62
– pogorszą się	10	10	12	14	14	19	20	18	14	15	17	18	26

Niemal we wszystkich grupach społeczno-demograficznych najbardziej powszechna jest opinia, że najbliższy rok nie przyniesie zmian w kondycji materialnej rodzin (zob. tabele aneksowe). Szczególnie często sądzą tak pracownicy usług. Natomiast osoby źle oceniające

swoje warunki materialne w większości spodziewają się w najbliższych dwunastu miesiącach pogorszenia własnej sytuacji. Takie obawy częściej od innych wyrażają też respondenci najstarsi, zwłaszcza emeryci, i niewykształceni. Poprawy swoich warunków materialnych najczęściej oczekują natomiast osoby od 18 do 24 roku życia, pracownicy administracyjno-biurowi i bezrobotni.

SPOSÓB GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI I ZAGROŻENIE BIEDA

Badani charakteryzując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoich gospodarstwach domowych oraz możliwości zaspokajania potrzeb w tym zakresie najczęściej (51%) twierdzą, że żyją na średnim poziomie. Oznacza to, że pieniędzy starcza im na codzienne wydatki, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Jedna trzecia respondentów (33%) określa życie swojej rodziny jako skromne – muszą na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi, natomiast trzech na stu (3%) przyznaje, że oni i ich rodziny żyją bardzo biednie i nie starcza im nawet na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Jedynie co ósmy ankietowany (13%) nie martwi się o zaspokojenie potrzeb oceniając, że jemu i jego rodzinie starcza na wiele bez specjalnego oszczędzania, w tym tylko jeden na stu (1%) twierdzi, że może sobie pozwolić na pewien luksus. Blisko trzykrotnie więcej zatem jest osób żyjących na niskim poziomie, tzn. skromnie lub bardzo biednie (36%), aniżeli tych, które żyją w dostatku (13%).

Sytuacja rodzin była najgorsza w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, kiedy ponad połowa badanych określała swój poziom życia jako niższy od przeciętnego. Od jesieni 1995 roku poziom życia respondentów się poprawiał – przybywało gospodarstw domowych żyjących średnio, ubywało rodzin żyjących skromnie. Dopiero w 2005 roku zaobserwowaliśmy wzrost odsetka badanych oceniających swój poziom życia jako wyższy od przeciętnego, towarzyszył mu wyraźny spadek liczby osób żyjących skromnie lub bardzo biednie. Najbardziej korzystny okazał się rok 2008, niewiele gorsze wyniki odnotowaliśmy również rok temu. Tegoroczne oceny respondentów są najgorsze w ostatnich czterech latach.

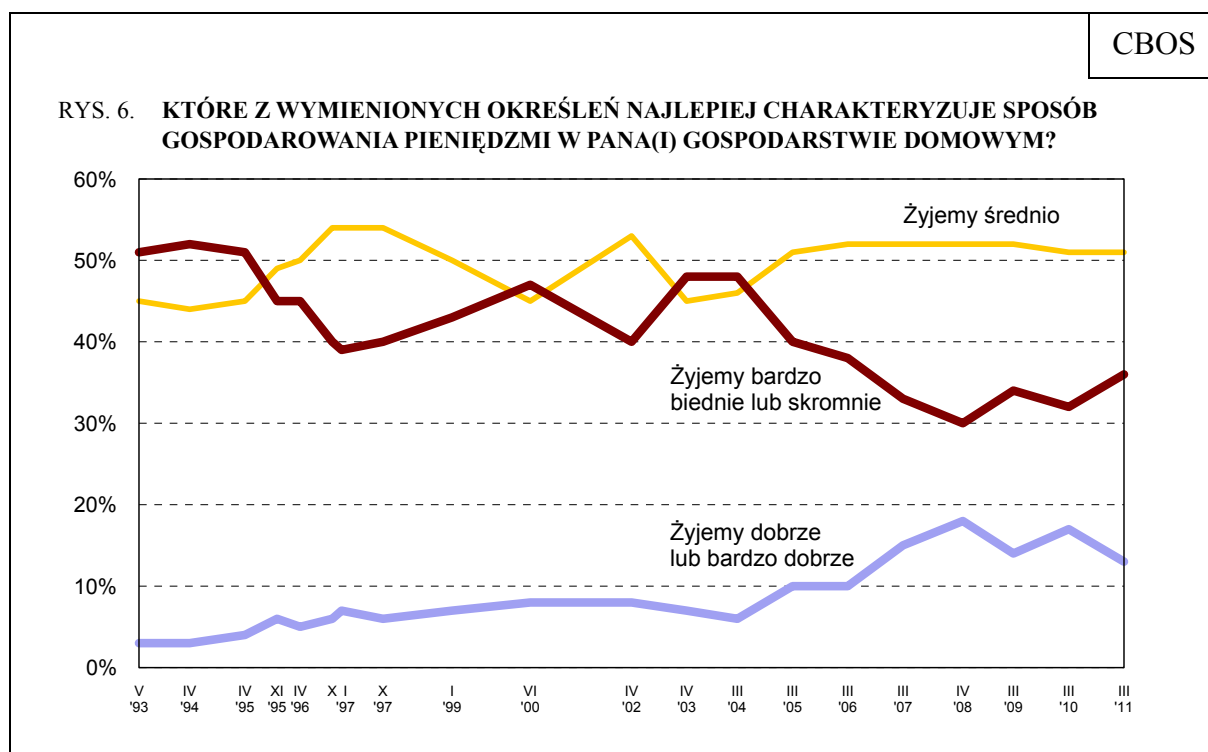

Tabela 3

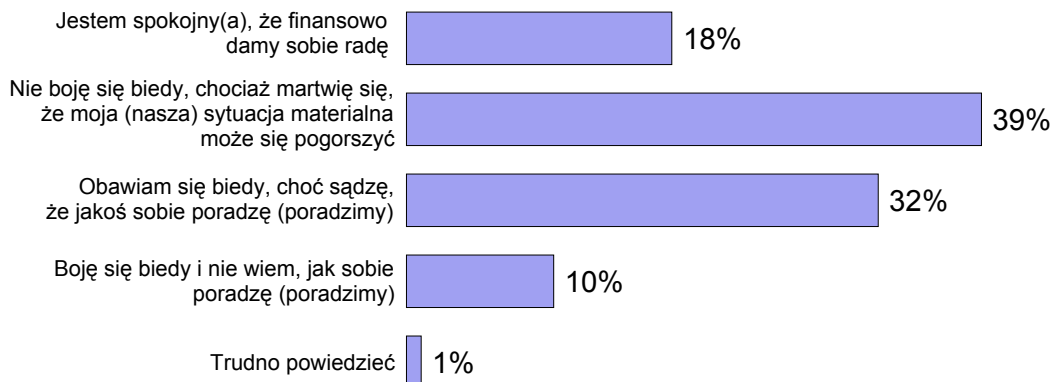
Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	IV '02	IV '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11
	w procentach									
Żyjemy bardzo biednie	6	9	9	6	8	5	4	6	5	3
Żyjemy skromnie	34	39	39	34	30	28	26	28	27	33
Żyjemy średnio	53	45	46	51	52	52	52	52	51	51
Żyjemy dobrze	7	7	6	9	9	14	17	13	15	12
Żyjemy bardzo dobrze	1	0	0	1	1	1	1	1	2	1

Sposób gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwie domowym jest w dużej mierze powiązany z cechami społeczno-demograficznymi badanych, przede wszystkim z wysokością dochodów oraz oceną własnych warunków materialnych (zob. tabele aneksowe). Im gorsza ta ocena i niższe dochody na osobę w rodzinie, tym rzadziej badani deklarują, że żyją dobrze lub nawet bardzo dobrze. Ponadto poziom wykształcenia, wiek i status społeczno-zawodowy badanych także oddziałują na ich sposób gospodarowania pieniędzmi. Respondenci starsi i gorzej wykształceni wyraźnie częściej twierdzą, że żyją na niskim poziomie (skromnie lub nawet bardzo biednie). Do najbardziej upośledzonych w tym względzie należą osoby mające co najmniej 55 lat, z wykształceniem podstawowym, renciści, bezrobotni, a także badani o dochodach *per capita* poniżej 500 zł.

Do żyjących dobrze lub nawet bardzo dobrze zdecydowanie najczęściej zaliczają się osoby najlepiej wykształcone, o najwyższych dochodach *per capita*, dobrze oceniające własne warunki materialne, a także przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem. Co ciekawe, również uczniowie i studenci względnie często przyznają, że starcza im na wiele bez specjalnego oszczędzania.

Wysoki jest w Polsce poziom poczucia zagrożenia biedą – obecnie doświadcza go ponad dwie piąte badanych (42%), w tym blisko jedna trzecia (32%) przewiduje, że przetrwa biedę, a co dziesiąty (10%) twierdzi, że nie wie, jak sobie poradzi. Ponad połowa ankietowanych (57%) jest wprawdzie wolna od lęku przed biedą, jednak przeważnie (39%) obawia się, że w ciągu najbliższego roku sytuacja materialna ich rodzin może się pogorszyć. Jedynie 18% respondentów jest spokojnych, że ich gospodarstwa domowe finansowo dadzą sobie radę, i bez strachu myśli o przyszłości.

RYS. 7. KTÓRE Z PONIŻSZYCH STWIERDZEŃ WYBRAŁ(A)BY PAN(I) JAKO NAJBARDZIEJ ZGODNE Z OBECNĄ SYTUACJĄ FINANSOWĄ W PANA(I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM?

Analiza wyników uzyskanych w ostatnich dwunastu latach wskazuje, że do roku 2008 powoli, ale systematycznie wzrastała liczba osób mających pełne poczucie bezpieczeństwa, spokojnych o sytuację finansową swoją i swojej rodziny. W 2009 roku odnotowaliśmy jej spadek, a w następnych latach – stabilizację. Obecnie odsetek respondentów wierzących, że finansowo dadzą sobie radę, jest wciąż wyższy niż w 2000 roku (18% wobec 11%). Jednocześnie obserwujemy wyraźny spadek odsetka osób najbardziej obawiających się biedy (z 18% w roku 2000 do 10% obecnie). W ciągu ostatnich dwunastu lat podobne zmiany, choć w nieco mniejszym stopniu, dotyczą odsetka osób, które wprawdzie nie boją się biedy, ale martwią się, że sytuacja materialna ich rodzin może się pogorszyć (wzrost z 33% do 39%), a także doświadczających zagrożenia biedą, choć wierzących, że jakoś sobie poradzą (spadek z 37% do 32%).

Tabela 4

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań										
	VI '00	IV '02	IV '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11
	w procentach										
Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	11	11	12	11	15	19	21	24	18	21	18
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że nasza sytuacja materialna może się pogorszyć	33	36	32	36	33	34	33	36	39	38	39
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	37	36	42	37	37	33	35	32	33	31	32
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	18	15	14	15	14	13	9	8	9	9	10
Trudno powiedzieć	1	2	1	1	1	1	2	0	1	1	1

Poczucie zagrożenia biedą oraz bezpieczeństwa materialnego bardzo silnie powiązane jest ze sposobem gospodarowania pieniędzmi i możliwością zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych (współczynnik korelacji Spearmana=0,5). Zależy także od położenia życiowego badanych.

Tabela 5

Sposób gospodarowania pieniędzmi	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego			
	Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sędzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy
	w procentach			
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	63	33	3	0
Żyjemy średnio	16	48	30	4
Żyjemy skromnie	4	31	48	16
Żyjemy bardzo biednie	3	6	12	79

Pominięto „trudno powiedzieć”

Bezradność wobec zagrożenia biedą zdecydowanie najczęściej ujawniają osoby, o których możemy powiedzieć, że są nią rzeczywiście zagrożone – dotyczy to blisko czterech piątych (79%) respondentów żyjących bardzo biednie. Należą do nich przede wszystkim najstarsi i najgorzej oceniający swoje warunki materialne, badani z wykształceniem podstawowym, renciści i bezrobotni.

Bardziej liczne są grupy osób, które obawy przed biedą wiążą z nadzieją na jej przezwyciężenie. Również i w tym przypadku deklarowany strach jest uzasadniony – blisko połowa z nich (48%) żyje skromnie i musi na co dzień oszczędnie gospodarować pieniędzmi. Taka postawa przeważa w rodzinach robotników niewykwalifikowanych, rolników i bezrobotnych, a także wśród osób deklarujących najniższe dochody *per capita* oraz źle oceniających własne warunki materialne.

Postawa pozbawiona lęku przed biedą, ale nacechowana obawą przed pogorszeniem się sytuacji materialnej rodziny najczęściej (48%) powiązana jest z życiem na średnim poziomie i przymusem oszczędzania na poważniejsze zakupy. W większości charakteryzują się nią osoby o średnich dochodach, nieprzekraczających 1500 zł *per capita*, pracownicy administracyjno-biurowi, pracownicy usług, respondenci pracujący na własny rachunek poza rolnictwem i gospodynie domowe.

Poczucie bezpieczeństwa materialnego rodziny dotyczy niemal dwóch trzecich (63%) respondentów, którzy żyją dobrze lub nawet bardzo dobrze, a czasem mogą sobie pozwolić

nawet na pewien luksus. Najczęściej deklarują je badani najmłodszy i najlepiej sytuowani, a w grupach społeczno-zawodowych – kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem oraz uczniowie i studenci.

KŁOPOTY FINANSOWE RODZIN

Poziom życia rodzin można także zmierzyć sprawdzając stopień deprivacji potrzeb w kontekście odpowiedzi na pytania retrospektywne dotyczące zmian ogólnych warunków życia oraz kłopotów finansowych rodzin w ostatnich dwunastu miesiącach.

Z odpowiedzi na pytania retrospektywne wynika, że w ciągu roku poprzedzającego badanie blisko połowa polskich rodzin (45%) nie mogła sobie pozwolić na wydatki związane z wypoczynkiem – urlopem lub wakacjami dzieci, niewiele mniej (42%) miało problemy ze znalezieniem funduszy na zakup sprzętu i rzeczy do wyposażenia domu. Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się wydatki związane z życiem kulturalnym, takie jak: zakup książek, czasopism, biletów do teatru czy na koncert, a także z leczeniem. Ponad jedna czwarta rodzin zadeklarowała, iż w ciągu ostatniego roku zabrakło im pieniędzy na tego typu potrzeby (odpowiednio: 28% i 27%).

W stosunku do tych najbardziej deficytowych aspektów życia znacznie niższy jest odsetek osób, które w ostatnim roku odczuwały brak pieniędzy na wydatki związane z zapewnieniem sobie podstawowych potrzeb. Na naukę i kształcenie nie starczało pieniędzy co ósmemu gospodarstwu domowemu (12%). Nieznacznie więcej rodzin (14%) miało problemy z zakupem środków czystości i wydatkami na higienę osobistą. Zdobywanie żywności oraz pokrycie świadczeń mieszkaniowych, takich jak stałe opłaty, czynsz czy koszty wynajmu, stanowiło kłopot dla blisko jednej piątej respondentów (po 19%). Niemal jedna czwarta rodzin (23%) doświadczyła również braku pieniędzy na zakup ubrania i butów.

RYS. 8. CZY W CIĄGU OSTATNICH DWUNASTU MIESIĘCY ZDARZYŁO SIĘ PANU(I) LUB W PANA(I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM, ŻE NIE STARCZYŁO PIENIĘDZY NA:

W stosunku do połowy lat dziewięćdziesiątych bardzo wyraźnie zmieniły się deklaracje dotyczące kłopotów finansowych gospodarstw domowych. Największa różnica dotyczy wydatków związanych z zakupem ubrań i butów. O ile w 1995 roku ponad połowa polskich rodzin (57%) miała problemy z pozyskaniem funduszy na nowe ubrania czy buty, o tyle w tym roku odsetek ten jest niższy aż o 34 punkty. Najmniejsze różnice odnoszą się do możliwości zaspokajania takich potrzeb, jak zakup środków czystości i wydatki na higienę osobistą (spadek wskazań z 22% do 14%) czy też wydatków związanych z nauką, kształceniem (z 22% do 12%). Nadal jednak są to wielkości dość znaczące.

Tabela 6

Czy w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy zdarzyło się Panu(i) lub w Pana(i) gospodarstwie domowym, że nie starczyło pieniędzy na:	Odpowiedzi twierdzące według terminów badań									
	XI 1995	IV 1996	X 1996	X 1997	IV 2002	IV 2003	III 2005	III 2006	III 2010	III 2011
	w procentach									
– wydatki związane z wypoczynkiem – urlopem lub wakacjami, feriami dzieci	-	-	-	-	60	59	57	59	41	45
– zakup sprzętu i rzeczy do wyposażenia domu	-	-	-	-	58	60	57	57	41	42
– wydatki związane z życiem kulturalnym (zakup książek, czasopism, biletów do teatru, na koncert itp.)	47	48	43	42	41	44	42	44	26	28
– wydatki związane z leczeniem	37	39	39	35	36	39	37	36	25	27
– zakup ubrania, butów	57	56	47	46	38	39	38	36	21	23
– zakup żywności	37	35	32	28	25	29	27	25	16	19
– pokrycie świadczeń mieszkaniowych (stałe opłaty, czynsz, koszty wynajmu itp.)	-	-	-	-	-	32	29	24	18	19
– zakup środków czystości, wydatki na higienę osobistą	22	20	20	15	19	22	19	20	13	14
– wydatki związane z nauką, kształceniem	22	20	21	22	20	23	22	21	12	12

Dodatkowo należy także wziąć pod uwagę zmiany, jakie nastąpiły w sytuacji materialnej rodzin w porównaniu z rokiem ubiegłym. Mimo iż generalnie warunki życia Polaków się poprawiają, to jednak pogorszeniu uległy właściwie wszystkie (poza jednym, który się nie zmienił) aspekty wskazujące na deprawację i zaspokojenie potrzeb gospodarstw domowych. Wprawdzie zmiany te mieszczą się w granicach błędu pomiaru, jednak zgodność ich kierunku raczej nie jest przypadkowa.

Ze zliczenia wymienionych przez respondentów problemów w dziewięciu omówionych dziedzinach życia wynika, że w ostatnim roku blisko dwie piąte gospodarstw domowych (39%) nie miało problemów finansowych w żadnej z nich. Nieznacznie więcej rodzin (40%) nie mogło zaspokoić potrzeb w jednej do czterech dziedzin, mniej więcej co szóste gospodarstwo (18%) – w pięciu do ośmiu, a trzy rodziny na sto (3%) miały kłopoty finansowe we wszystkich dziewięciu dziedzinach.

Ponieważ w ostatnim roku nieznacznie pogorszyły się deklaracje respondentów dotyczące kłopotów finansowych ich gospodarstw domowych w niemal wszystkich omawianych dziedzinach, efektem tego musiał być także zwiększony poziom deprawacji potrzeb rodzin. W rezultacie od marca 2010 do marca 2011 zmalał o 4 punkty odsetek

gospodarstw, które w ostatnim roku nie miały problemów finansowych w żadnej z analizowanych dziedzin. Zachowana jednak została tendencja do zmniejszania się liczby rodzin, które miały problemy we wszystkich dziewięciu dziedzinach.

Tabela 7

Poziom zaspokojenia lub deprivacji potrzeb rodzin	Wskazania respondentów według terminów badań				
	IV 2003	III 2005	III 2006	III 2010	III 2011
	w procentach				
Badani, których rodziny nie miały problemów finansowych w żadnej dziedzinie	25	28	27	43	39
Badani, których rodziny miały problemy:					
– w jednej dziedzinie	9	10	10	13	13
– w dwóch dziedzinach	10	11	11	11	11
– w trzech dziedzinach	10	9	10	8	9
– w czterech dziedzinach	11	9	9	7	7
– w pięciu dziedzinach	8	8	8	4	6
– w sześciu dziedzinach	6	7	6	4	5
– w siedmiu dziedzinach	6	6	6	3	3
– w ośmiu dziedzinach	6	4	5	3	4
– w dziewięciu dziedzinach	9	8	7	4	3

Poziom niezaspokojenia potrzeb, mierzony występowaniem problemów finansowych, jest wyraźnie zróżnicowany społecznie (zob. tabele aneksowe). Im gorsze subiektywne oceny warunków materialnych gospodarstw domowych, niższe dochody na osobę w rodzinie, a także niższe wykształcenie i pozycja społeczno-zawodowa, tym częstsze przypadki deprivacji potrzeb i tym większy zakres ich niezaspokojenia.

O braku jakichkolwiek problemów finansowych mówią zatem przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem, o najwyższych dochodach *per capita* oraz najlepszej subiektywnej ocenie własnych warunków materialnych, a w grupach społeczno-zawodowych – kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem, pracownicy administracyjno-biurowi, pracujący na własny rachunek poza rolnictwem oraz uczniowie i studenci. Kłopoty ze zrealizowaniem potrzeb w jednej do czterech dziedzin najczęściej mieli przedstawiciele średniego personelu i technicy, a w pięciu do ośmiu – renciści i bezrobotni, natomiast we wszystkich dziedzinach – gospodynie domowe.

Tabela 8

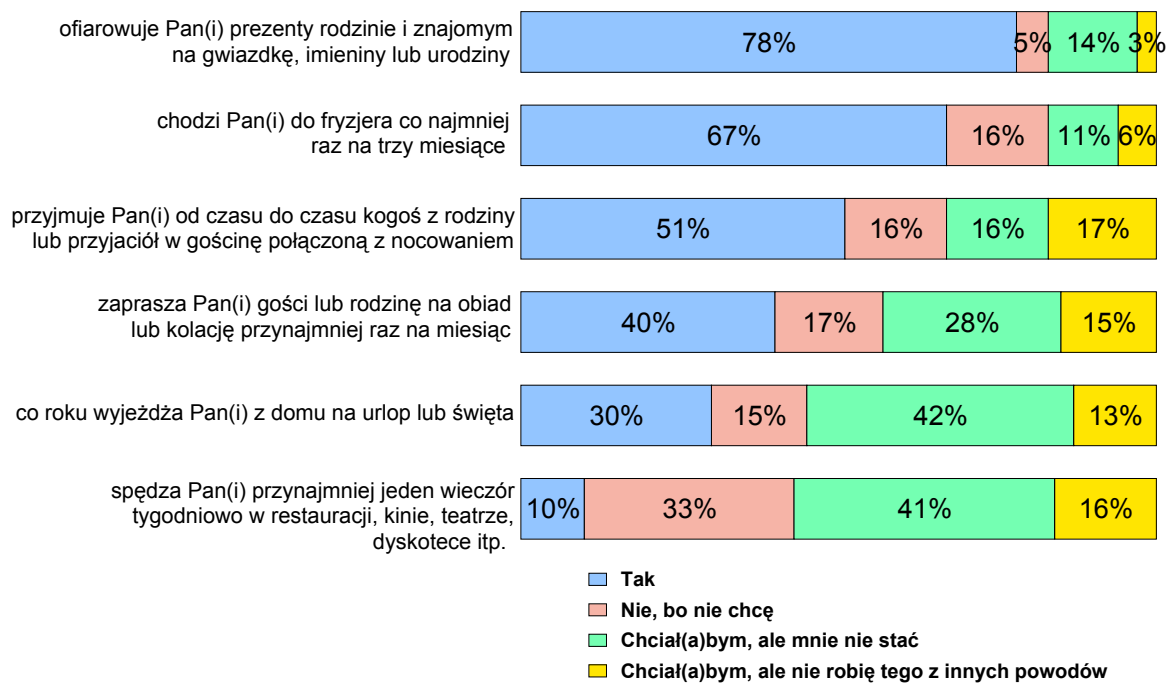
Sposób gospodarowania pieniędzmi	Poziom zaspokojenia lub deprivacji potrzeb rodzin w ostatnim roku.			
	Badani, których rodziny:			
	nie miały żadnych problemów finansowych	miały problemy w jednej do czterech dziedzin	miały problemy w pięciu – ośmiu dziedzinach	miały problemy w dziewięciu dziedzinach
	w procentach			
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	77	21	2	0
Żyjemy średnio	46	44	9	1
Żyjemy skromnie	18	43	34	5
Żyjemy bardzo biednie	9	9	64	18
Siła związku między subiektywną oceną sposobu gospodarowania pieniędzmi a poziomem zaspokojenia lub deprivacji potrzeb rodziny mierzona za pomocą współczynnika korelacji Spearmana wynosi 0,5				

Poziom niezaspokojenia potrzeb jest również istotnie związany z subiektywną oceną ogólnych warunków życia rodzin. Oznacza to pewną prawidłowość – im większy zakres deprivacji potrzeb w rodzinie, tym gorsza ocena ogólnych warunków życia gospodarstwa domowego.

ŻYCIE SPOŁECZNE I KULTURA

Kolejne pytanie dotyczyło zaspokajania potrzeb związanych z życiem społecznym i kulturą. Respondentów zapytaliśmy o to, czy kontaktują się z rodziną i znajomymi, uczestniczą w kulturze, wypoczywają. Z jednej strony zatem utworzony został wskaźnik otwartości i partycypacji społecznej, z drugiej zaś – możliwości finansowych rodzin.

RYS. 9. CZY ROBI PAN(I) NASTĘPUJĄCE RZECZY:

Zdecydowana większość dorosłych Polaków (78%) twierdzi, że ofiarowuje rodzinie i znajomym prezenty gwiazdkowe, imieninowe lub urodzinowe, natomiast co siódmego (14%) nie stać na ich kupowanie.

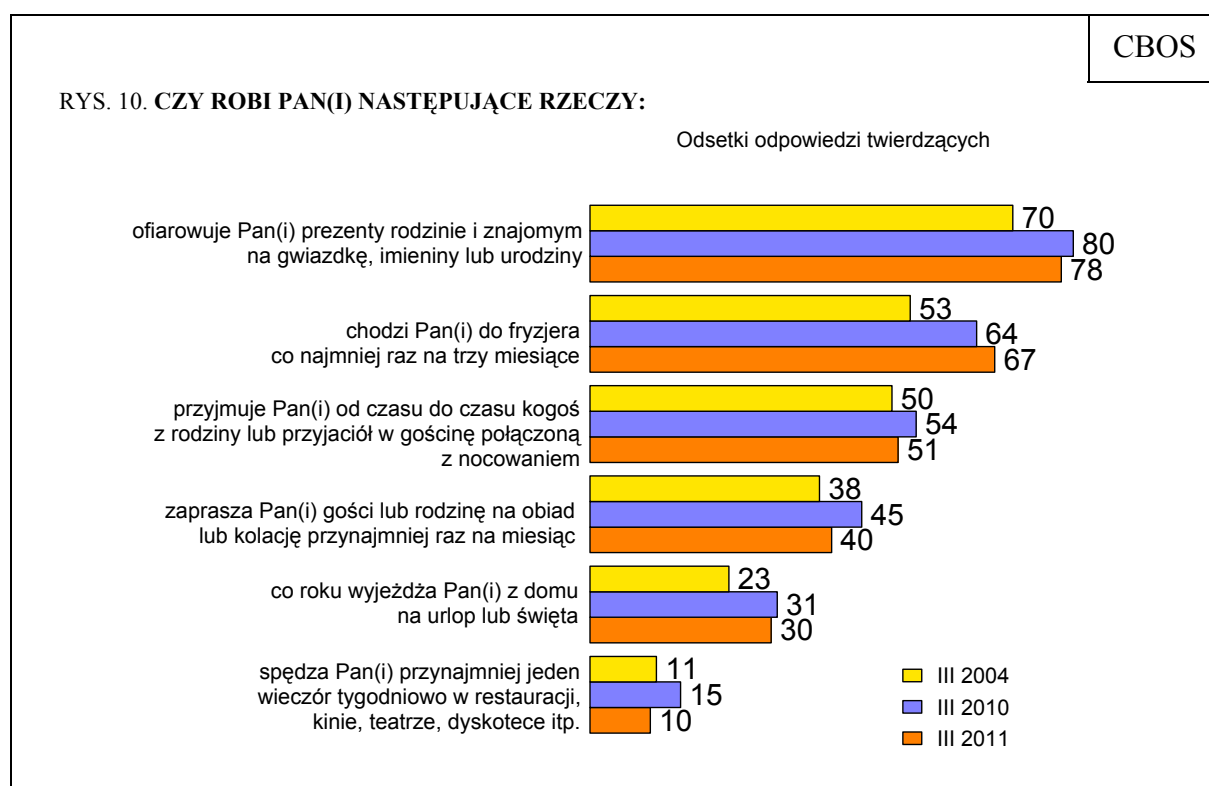
Dwie trzecie respondentów (67%) deklaruje, że przynajmniej raz na kwartał chodzi do fryzjera, co dziewiąty (11%) nie ma na to pieniędzy, a stosunkowo liczna grupa (16%) nie widzi takiej potrzeby. Kobiety nieznacznie rzadziej niż mężczyźni korzystają z usług salonów fryzjerskich, natomiast ponad trzykrotnie częściej chciałyby chodzić do fryzjera, ale nie pozwala im na to sytuacja finansowa.

Nieco ponad połowa dorosłych Polaków (51%) od czasu do czasu przyjmuje kogoś z rodziny lub przyjaciół w gošcinę połączoną z nocowaniem, co szósty zaś (16%) chciałby przyjmować, ale go na to nie stać. Dwie piąte respondentów (40%) deklaruje, że przynajmniej raz w miesiącu zaprasza rodzinę albo znajomych na obiad lub kolację, a więcej niż jedna czwarta (28%) nie może sobie pozwolić na zaproszenie kogokolwiek.

Blisko jedna trzecia badanych (30%) deklaruje, że co roku spędza urlop lub świąta poza domem, ponad dwie piąte zaś (42%) nie może sobie pozwolić na coroczny wyjazd na urlop lub świąta. Najczęściej wyjeżdżają respondenci najbogatsi, najlepiej wykształceni,

mieszkający w dużych aglomeracjach i zajmujący najwyższe pozycje w hierarchii zawodowej.

Zdecydowanie najmniej respondentów (10%) spędza przynajmniej jeden wieczór tygodniowo w restauracji, kinie, teatrze lub dyskotecie, jedna trzecia (33%) nie robi tego, bo nie chce, natomiast nieco ponad dwie piąte (41%) deklaruje, że po prostu ich na to nie stać. Wolny czas poza domem zdecydowanie częściej spędzają ludzie młodzi niż osoby w średnim wieku i starsze. Wraz z wiekiem maleje skłonność do uczestniczenia w tego typu imprezach, rośnie natomiast odsetek badanych, którzy tego nie robią, bo nie mają na to ochoty.

Porównując obecne deklaracje badanych z uzyskanymi w ubiegłym roku nie zauważamy większych zmian *in plus*. Natomiast największe zmiany *in minus* odnoszą się do zapraszania rodziny lub znajomych na obiad (spadek wskazań z 45% do 40%) oraz spędzania przynajmniej jednego wieczoru tygodniowo w restauracji, kinie, teatrze itp. (z 15% do 10%).

W roku ubiegłym i pierwszych dwóch miesiącach tego roku nie odnotowaliśmy większych zmian w ocenach warunków materialnych rodzin respondentów. Dopiero marzec przyniósł wyraźną zmianę nastrojów – znacznie zmniejszył się odsetek osób dobrze oceniających swoją sytuację materialną, pogorszyły się również przewidywania w tym zakresie na najbliższy rok. Zmiany obserwowane co miesiąc pozostają niezauważalne, gdy bierzemy pod uwagę wskaźniki monitorowane co roku. W rezultacie odnotowujemy jedynie nieznaczne pogorszenie się sytuacji finansowej rodzin oraz niewielki spadek poczucia bezpieczeństwa finansowego rodzin. Częściej niż w 2010 roku ankietowani przyznają, że brakuje im pieniędzy na zaspokojenie różnego rodzaju potrzeb – zarówno tych podstawowych, jak i bardziej luksusowych. To ogólne pogorszenie się kondycji finansowej polskich rodzin może być efektem zauważalnego w ostatnim czasie wzrostu cen produktów. Jak widać, tego typu podwyżki mają istotny wpływ na subiektywną ocenę dobrobytu Polaków.

Opracowała

Katarzyna WĄDOŁOWSKA

Tabela 1

		Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			Liczba osób
		złe	ani dobre, ani złe	dobre	
		%	%	%	
Ogółem		14	53	33	950
Płeć	Mężczyźni	11	52	37	448
	Kobiety	16	53	31	502
Wiek	18-24 lata	5	44	50	114
	25-34	9	41	50	176
	35-44	10	57	34	134
	45-54	18	59	23	173
	55-64	15	56	29	176
	65 lat i więcej	21	57	21	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	53	30	358
	Miasto do 20 tys.	13	60	26	126
	20-100 tys.	12	58	30	190
	101-500 tys.	10	43	47	160
	501 tys. i więcej mieszk.	13	47	40	115
Wykształcenie	Podstawowe	23	60	17	226
	Zasadnicze zawodowe	16	57	27	229
	Średnie	9	53	38	324
	Wyższe	6	37	57	171
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7	39	55	91
	Średni personel, technicy	8	53	39	40
	Pracownicy adm.-biurowi	4	46	50	68
	Pracownicy usług	9	49	43	54
	Robotnicy wykwalifikowani	12	53	35	114
	Robotnicy niewykwalifik.	23	58	19	38
	Rolnicy	14	61	25	51
	Pracujący na własny rach.	6	63	31	40
Bierni zawodowo	Renciści	30	53	17	74
	Emeryci	17	58	25	226
	Uczniowie i studenci	1	43	56	56
	Bezrobotni	26	56	17	57
	Gospodynie domowe i inni	12	53	35	42
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7	51	42	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	10	44	46	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	9	51	40	209
	prywatnym gosp. rolnym	17	60	22	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	26	62	12	152
	501-750	23	49	28	132
	751-1000	15	63	22	169
	1001-1500	9	55	36	157
	Powyżej 1500 zł	1	25	74	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	100			130
	Średnie		100		501
	Dobre			100	320
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	21	58	20	36
	Raz w tygodniu	12	52	36	456
	1-2 razy w miesiącu	14	56	30	165
	Kilka razy w roku	16	53	31	199
	W ogóle nie uczestniczy	14	47	39	94
Poglądy polityczne	Lewica	7	56	37	174
	Centrum	17	46	37	294
	Prawica	12	51	37	263
	Trudno powiedzieć	17	62	21	219

Tabela 2

		Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:			Liczba osób
		pogorszą się	pozostaną bez zmian	poprawią się	
		%	%	%	
Ogółem		26	62	12	950
Płeć	Mężczyźni	22	64	14	448
	Kobiety	29	59	11	502
Wiek	18-24 lata	14	62	25	114
	25-34	18	61	21	176
	35-44	20	59	21	134
	45-54	26	66	8	173
	55-64	30	65	5	176
	65 lat i więcej	41	56	3	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	28	62	10	358
	Miasto do 20 tys.	32	62	6	126
	20-100 tys.	23	65	12	190
	101-500 tys.	24	55	21	160
	501 tys. i więcej mieszk.	21	62	17	115
Wykształcenie	Podstawowe	35	59	7	226
	Zasadnicze zawodowe	24	67	9	229
	Średnie	23	61	15	324
	Wyższe	21	59	20	171
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	20	62	19	91
	Średni personel, technicy	22	63	15	40
	Pracownicy adm.-biurowi	24	52	23	68
	Pracownicy usług	11	74	14	54
	Robotnicy wykwalifikowani	22	65	13	114
	Robotnicy niewykwalifik.	32	61	7	38
	Rolnicy	27	61	12	51
	Pracujący na własny rach.	18	64	19	40
Bierni zawodowo	Renciści	31	67	1	74
	Emeryci	38	59	4	226
	Uczniowie i studenci	14	67	18	56
	Bezrobotni	24	49	27	57
	Gospodynie domowe i inni	18	65	17	42
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	26	60	14	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	16	66	18	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	62	18	209
	prywatnym gosp. rolnym	27	67	6	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	54	9	152
	501-750	28	58	14	132
	751-1000	29	62	9	169
	1001-1500	27	61	12	157
	Powyżej 1500 zł	16	65	19	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	57	35	7	130
	Średnie	28	63	9	501
	Dobre	10	71	20	320
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	41	46	13	36
	Raz w tygodniu	27	64	9	456
	1-2 razy w miesiącu	25	60	15	165
	Kilka razy w roku	25	59	16	199
	W ogóle nie uczestniczy	16	65	19	94
Poglądy polityczne	Lewica	27	58	15	174
	Centrum	24	64	12	294
	Prawica	27	61	12	263
	Trudno powiedzieć	27	61	12	219

Tabela 3

		Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?					Liczba osób
		Żyjemy bardzo biednie	Żyjemy skromnie	Żyjemy średnio	Żyjemy dobrze	Żyjemy bardzo dobrze	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		3	33	51	12	1	946
Płeć	Mężczyźni	3	29	55	13	1	445
	Kobiety	4	36	48	12	0	501
Wiek	18-24 lata	3	18	59	20	1	114
	25-34	4	19	53	23	1	176
	35-44	1	26	57	17		133
	45-54	6	33	53	8		170
	55-64	3	47	46	5	0	176
	65 lat i więcej	4	47	44	5		177
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	37	48	10	1	356
	Miasto do 20 tys.	1	40	51	8		125
	20-100 tys.	4	30	55	11	0	190
	101-500 tys.	2	24	58	15		159
	501 tys. i więcej mieszk.	3	28	47	22		115
Wykształcenie	Podstawowe	7	47	41	4		226
	Zasadnicze zawodowe	3	35	53	9		228
	Średnie	1	30	55	12	1	323
	Wyższe	3	14	55	27	1	169
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	16	49	30	2	89
	Średni personel, technicy	2	22	64	12		40
	Pracownicy adm.-biurowi	1	17	66	16		68
	Pracownicy usług	1	33	54	12		54
	Robotnicy wykwalifikowani	2	30	55	13		113
	Robotnicy niewykwalifik.	13	31	49	6		38
	Rolnicy	2	27	60	11		51
Pracujący na własny rach.	3	22	58	14	2	38	
Bierni zawodowo	Renciści	3	67	29	1		74
	Emeryci	3	44	48	5	0	226
	Uczniowie i studenci	1	12	59	27		56
	Bezrobotni	14	43	39	4		57
	Gospodynie domowe i inni	3	19	57	20		42
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	2	19	63	16		132
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2	23	52	23		77
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	26	53	17	1	208
	prywatnym gosp. rolnym	3	33	56	9		49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	49	39	5		152
	501-750	7	37	49	6		132
	751-1000	2	42	48	7		168
	1001-1500	1	27	62	10		156
	Powyżej 1500 zł		10	50	37	2	127
Ocena własnych war. mater.	Złe	19	68	12	1		129
	Średnie	1	39	58	2		501
	Dobre	0	8	57	34	1	317
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu		49	44	7		36
	Raz w tygodniu	3	33	50	13	0	453
	1-2 razy w miesiącu	2	29	59	9	1	165
	Kilka razy w roku	6	32	51	10	0	199
	W ogóle nie uczestniczy	4	31	47	18		94
Poglądy polityczne	Lewica	0	29	57	13	1	173
	Centrum	4	29	54	13	1	294
	Prawica	3	33	51	13	0	263
	Trudno powiedzieć	5	40	45	10		217

Tabela 4

		Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?					Liczba osób
		Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że nasza sytuacja materialna może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		18	39	32	10	1	950
Płeć	Mężczyźni	22	39	31	7	1	448
	Kobiety	14	40	33	12	2	502
Wiek	18-24 lata	32	40	19	5	4	114
	25-34	25	46	25	3	1	176
	35-44	18	41	38	2	1	134
	45-54	10	38	39	13	1	173
	55-64	13	35	39	12	2	176
	65 lat i więcej	13	37	30	19	1	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	14	38	33	13	2	358
	Miasto do 20 tys.	16	42	31	8	2	126
	20-100 tys.	17	46	29	6	1	190
	101-500 tys.	24	36	30	8	1	160
	501 tys. i więcej mieszk.	22	33	36	9		115
Wykształcenie	Podstawowe	13	32	35	19	1	226
	Zasadnicze zawodowe	11	38	39	12	1	229
	Średnie	20	42	31	5	2	324
	Wyższe	29	45	21	2	2	171
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	32	41	23	2	2	91
	Średni personel, technicy	29	41	27	2		40
	Pracownicy adm.-biurowi	16	51	30	2		68
	Pracownicy usług	11	49	38	1	1	54
	Robotnicy wykwalifikowani	21	38	35	4	1	114
	Robotnicy niewykwalifik.	6	21	54	16	2	38
	Rolnicy	13	29	45	11	2	51
	Pracujący na własny rach.	18	50	27	3	2	40
Bierni zawodowo	Renciści	3	36	36	20	4	74
	Emeryci	15	37	32	15	1	226
	Uczniowie i studenci	34	42	16	5	4	56
	Bezrobotni	9	29	43	19		57
	Gospodynie domowe i inni	22	51	13	12	2	42
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	22	42	32	4		135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	25	42	30	3		77
	sekt. pryw. poza rolnict.	20	43	32	4	2	209
	prywatnym gosp. rolnym	11	30	47	10	2	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	8	28	47	17		152
	501-750	7	43	31	18	1	132
	751-1000	13	45	31	10	1	169
	1001-1500	20	46	26	7	1	157
	Powyżej 1500 zł	43	38	18	0		127
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	13	46	40		130
	Średnie	8	43	39	7	2	501
	Dobre	39	44	15	2	1	320
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	15	21	34	27	2	36
	Raz w tygodniu	17	39	34	9	1	456
	1-2 razy w miesiącu	16	48	27	6	3	165
	Kilka razy w roku	14	39	35	11	1	199
	W ogóle nie uczestniczy	30	34	25	10	1	94
Poglądy polityczne	Lewica	19	44	32	5	1	174
	Centrum	17	41	30	11	1	294
	Prawica	19	40	32	8	1	263
	Trudno powiedzieć	16	32	35	14	3	219

Tabela 5

		Poziom zaspokojenia lub deprywacji potrzeb rodzin w ostatnim roku. Badani, których rodziny:				Liczba osób
		nie miały żadnych problemów finansowych	miały problemy w jednej do czterech dziedzin	miały problemy w pięciu – ośmiu dziedzinach	miały problemy w dziewięciu dziedzinach	
		%	%	%	%	
Ogółem		39	40	18	3	950
Płeć	Mężczyźni	43	39	16	3	448
	Kobiety	37	41	20	3	502
Wiek	18-24 lata	54	33	11	2	114
	25-34	40	44	15	2	176
	35-44	37	40	19	3	134
	45-54	38	39	17	7	173
	55-64	40	39	20	2	176
	65 lat i więcej	34	40	25	1	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	39	40	19	2	358
	Miasto do 20 tys.	36	40	20	4	126
	20-100 tys.	41	41	16	2	190
	101-500 tys.	42	36	18	3	160
	501 tys. i więcej mieszk.	38	42	17	3	115
Wykształcenie	Podstawowe	31	36	28	5	226
	Zasadnicze zawodowe	37	39	22	2	229
	Średnie	43	42	14	2	324
	Wyższe	48	42	8	1	171
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	49	38	10	2	91
	Średni personel, technicy	30	52	14	4	40
	Pracownicy adm.-biurowi	52	37	9	3	68
	Pracownicy usług	47	45	6	3	54
	Robotnicy wykwalifikowani	34	41	20	6	114
	Robotnicy niewykwalifik.	36	31	27	6	38
	Rolnicy	45	38	17		51
	Pracujący na własny rach.	49	42	5	3	40
Bierni zawodowo	Renciści	23	37	37	2	74
	Emeryci	38	42	20	1	226
	Uczniowie i studenci	58	30	12		56
	Bezrobotni	22	38	34	6	57
	Gospodynie domowe i inni	41	39	12	8	42
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	46	42	9	3	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	44	36	14	5	77
	sekt. pryw. poza rolnict.	41	42	14	4	209
	prywatnym gosp. rolnym	41	33	26		49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	18	38	36	9	152
	501-750	32	37	27	4	132
	751-1000	32	46	22	0	169
	1001-1500	43	43	12	2	157
	Powyżej 1500 zł	63	34	3		127
Ocena własnych war. mater.	Złe	5	27	54	14	130
	Średnie	33	48	18	2	501
	Dobre	65	32	3		320
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	28	38	30	5	36
	Raz w tygodniu	42	40	16	2	456
	1-2 razy w miesiącu	46	37	14	3	165
	Kilka razy w roku	33	40	23	4	199
	W ogóle nie uczestniczy	35	40	21	4	94
Poglądy polityczne	Lewica	46	40	12	2	174
	Centrum	40	39	18	3	294
	Prawica	38	41	18	2	263
	Trudno powiedzieć	35	38	23	4	219